

УДК 336.71

Бойко Ю. О.

ОПТИМІЗАЦІЯ РОЗМІРНОЇ СТРУКТУРИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ КОНЦЕНТРАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

Розкрито методологічні аспекти інтегрованого прогнозу фінансової діяльності банку шляхом застосування економіко-аналітичного та економіко-математичного прогнозу. Використано лінійний метод економічного аналізу, що дозволяє спрогнозувати динаміку розвитку концентрації капіталу банку.

Ключові слова: банк, капітал, концентрація капіталу, лінійний метод, моделювання.

The methodological aspects of integrated forecast of financial activity of a bank by implementing the economic-analytical and cybernetic forecasting are developed. The linear method of economic analysis is used for forecasting the dynamics of development of banking capital concentration.

Keywords: bank, capital, concentration of capital, linear method, simulation.

Сьогодні стабілізація та подальший розвиток банківської системи перебуває у тісному взаємозв'язку з поступовим нарощуванням капіталу. З розвитком економіки і поглибленням спеціалізації для забезпечення прогресу продуктивних сил необхідно вдосконалювати процеси концентрації. Це стосується не тільки підприємств, а й банків. Адже банк, щоб витримати конкуренцію і можливість розширення своєї діяльності має постійно нарощувати свій капітал, впроваджувати нові технології. Без концентрації капітал не зміг би розвиватися і взагалі реалізувати свою основну функцію як вартості, що приносить більшу вартість. Концентрація банківського капіталу належить до основних процесів забезпечення стабільності і прибутковості банку.

У сучасних умовах потрібно досліджувати не тільки джерела нарощування капіталу банків, а й передбачати і аналізувати можливі негативні наслідки цієї концентрації капіталу на розвиток банківського бізнесу. Сьогодні в Україні частка власного капіталу банків у загальних активах банків є у три рази меншою за частку власного капіталу в цілому по економіці у загальних активах. Саме тому проблема управління процесами концентрації банківського капіталу є актуальною.

Тема концентрації капіталу належить до маловивчених у фінансово-економічній науці. Між тим, в останні роки все частіше появляються наукові публікації, присвячені дослідженню процесів концентрації капіталу в банківському секторі.

Важливе теоретичне і практичне значення мають дослідження щодо сутності концентрації капіталу у банківській системі вітчизняних вчених – економістів Алексеєнко М.Д., Владичин У.В., Вовчак О.Д., Гальчинського А.С., Герасимовича А. М., Дзюблюка О.В., Довгань Ж. М., Луціва Б.Л., Лютого І.О., Матвієнка В. П., Міщенко В.І., Мороза А. М., Науменкової С.В., Примостки Л.О., Реверчука С.К., Савлука М. І., Федоренка В.А., Федосова В.М., Шелудько В.М. та інших. Їх публікації присвячені дослідженню сутності процесів концентрації банківського капіталу як вагомого елемента ефективної діяльності банків. Водночас визначення сутності концентрації банківського капіталу як загальноновизнаної дефініції у науковій літературі до цього часу немає, допускається підміна понять концентрація і капіталізація тощо. Все це актуалізує необхідність дослідження економічних особливостей концентрації банківського капіталу з урахуванням оптимальної структури банків в перспективі.

Метою статті є з'ясування особливостей концентрації банківського капіталу з урахуванням розмірної структури банків та визначення прогнозних параметрів концентрації банківського капіталу в Україні.

В Україні нині спостерігається концентрація капіталу у великих банках, що не дає змогу розвитку малих та середніх банків. Однак їх діяльність є більш стабільною порівняно з великими банками.

Ми визначили, що на даний час банки України працюють у «надкоротких часових інтервалах» на багатьох фінансових ринках, з різними фінансовими інструментами. Тому єдиним виходом для малих і середніх банків для ефективної організації бізнесу та підвищення рівня концентрації капіталу є реструктуризація шляхом злиття та поглинання банківських установ. Ми прогнозуємо зменшення кількості юридично самостійних банків, насамперед через зміни у Законі України «Про банки і банківську діяльність», за яким передбачено створення нових банків лише у формі відкритих акціонерних товариств і кооперативних банків, а також зміни вже діючих банків упродовж трьох років, створених у формі ЗАТ і ТОВ. Банки, які працюють у формі закритих акціонерних товариств та товариств з обмеженою відповідальністю, мають змогу здійснювати різні незаконні операції та обслуговувати окремих бізнес та олігархів. ВАТ дозволить банкам здійснювати лише відкриті операції і збільшить прозорість банківської системи.

Ми виявили, що сьогодні кількість зареєстрованих і діючих банків в Україні зростає, банків, що знаходяться в стадії ліквідації зменшується, а банків з іноземним капіталом не збільшується. Це свідчить про те, що в державі є сприятливе середовище для розвитку банківських установ. Водночас спостерігаються активні тенденції до скорочення кількості самостійних банків і концентрація на цій основі банківського капіталу. За роки функціонування банківської системи України (1993-2007) припинили свою діяльність 118 банків. Серед діючих на початок 2007 року 170 банків у формі ЗАТ працювали 43 банки, у формі ТОВ – 35, статутний капітал у розмірі 10 млн. євро мали 73 банки. За підсумками 2007 рік став рекордним за рівнем злиття і поглинання за участю українських банків на суму у розмірі 4,4 млрд. дол. США [1, С.85]. Це сприяло зростанню розміру власного капіталу банківської системи, збільшенню обсягів активних і пасивних операцій, розширенню спектра послуг.

НБУ затвердив розподіл банків за групами на 2009 р. за розміром активів і регулятивного капіталу і визначив такі граничні межі для окремих груп банків на 2009 рік: група I: регулятивний капітал - більше 1500 млн. грн.; активи - більше 14000 млн. грн.; група II: регулятивний капітал - більше 500 млн. грн.; активи - більше 4000 млн. грн.; група III: регулятивний капітал - більше 200 млн. грн.; активи - більше 1500 млн. грн. група IV: регулятивний капітал - менше 200 млн. грн.; активи - менше 1500 млн. грн. [2].

Необхідно сказати, що банківська система України характеризується високим рівнем концентрації капіталу у I та II групах банків. Понад 60% банківського капіталу всієї банківської системи України належать саме I групі банків, що в абсолютному вимірі становить суму майже у 46 млрд. грн. Потрібно також зазначити, що після проведених змін у 2008 р. група найбільших банків розширилася з 15 до 17 фінансових установ. Щодо величини отриманого прибутку, то 72% усіх сумарних прибутків банківської системи належать I групі банків [1, с. 85].

В умовах фінансової кризи банкам необхідно шукати нові можливості для збільшення власного капіталу, що відповідно призводить до зростання прибутковості і ефективності роботи банку. Так, для банків III і IV груп – за рахунок, наприклад реорганізації банків шляхом їх злиття чи приєднання, створення банківських об'єднань. Саме банківські об'єднання, з одного боку зможуть протистояти світовим фінансовим корпораціям, які поглинають банківські установи і перетворюють їх на свої функціональні підрозділи, а з другого – сприятимуть зміцненню банківської системи України, мінімізації наявних ризиків, підвищенню стабільності та поверненню довіри населення до держави, що є надзвичайно важливим. Ми встановили, що в Україні не зареєстровано жодного банківського об'єднання, хоча у багатьох розви-

нених країнах промислово-фінансові та фінансово-холдингові групи дуже ефективно взаємодіють.

Як правильно стверджують М. Діба і Є. Осадчий, «процеси концентрації банківського капіталу характеризуються тим, що рівень такої концентрації є взаємопов'язаним з рівнем прибутковості» [1, с.86]. Збільшення мінімального розміру капіталу банків є важливим інструментом для оптимізації банківської системи України. Незважаючи на поступове підвищення показника балансового капіталу він все одно залишається на досить низькому рівні близько 6 % від загального обсягу, в Росії – 37,2%, у країнах Центральної Європи – понад 40% [1, с.87].

Отже, дослідження проблеми оптимізації розмірної структури банківської системи України повинно базуватися на обґрунтуванні складових пропорцій між великими, середніми і малими банками, які забезпечуватимуть вихід банківської системи України на якісно новий рівень розвитку. Це стимулюватиме розвиток реального сектора економіки і створить умови для оптимізації роботи банківського сектора, а, отже, до збільшення показників і «віддзеркалення» [3, с.80] економічного зростання України.

Прогнозування – це науково обґрунтоване виявлення можливих тенденцій розвитку досліджуваних процесів. Необхідність прогнозування пов'язана з НТП і бурхливим розвитком економіко-соціальних процесів. Процес, що прогнозується, повинен мати низку альтернатив розвитку та бути інерційним, тобто зберігати у перспективі свої основні риси та закономірності.

Залежно від тривалості періоду необхідно виділити три види прогнозів: короткострокові (період прогнозування не більше одного року), середньострокові (від одного до п'яти років), довгострокові (понад п'ять років).

У комерційних банках прогноз є необхідною складовою частиною процесу планування та розробки фінансової та економічної політики. Він дає змогу окреслити контури й намітити результати економічного розвитку в плановому періоді на основі аналізу вихідних умов і очікуваних тенденцій розвитку, а також економічної ситуації в країні та намірів уряду в галузі економічної політики. Прогнозування, з одного боку, є обґрунтуванням економічних рішень, а з другого – допоміжним засобом визначення планових показників довгострокового та короткострокового планування в процесі розробки проектів планів [4, с. 192].

Прогнозування за своєю суттю є безперервним процесом. У сучасних умовах банки здійснюють дослідження ринків на підставі систем обробки інформації. Це дозволяє вдосконалювати й уточнювати прогнози в умовах дії зовнішніх чинників, що постійно змінюються, та нових даних, що з'являються в процесі виконання планів. Аналіз прогнозних досліджень показує їх багаторівневий характер, тобто послідовний перехід від визначення закономірностей розвитку загального рівня (макроекономічні прогнози) через галузеві прогнози до прогнозу економічних показників діяльності окремих банків. Такий підхід дозволяє обґрунтувати управлінські рішення на підставі прогнозних оцінок. Водночас економічне прогнозування тісно пов'язане з економічним аналізом, за допомогою якого розкриваються причинно-наслідкові зв'язки, формуються загальні гіпотези і концепції розвитку майбутнього, дається оцінка і визначається характер впливу основних складових на процеси, що прогнозуються. Аналіз одночасно супроводжує прогнозування, а саме: коригування, уточнення вихідної інформації, вибір оптимального варіанта з множини альтернативних на підставі порівнювального аналізу. Таким чином, економічний аналіз є одночасно відправним і завершальним етапом процесу прогнозування, а прогнозні оцінки забезпечують змістовну основу аналізу, роблять його більш вагомим та скорочують зону невизначеності прогнозу [5, с. 185].

Банківське прогнозування направлене не на розробку конкретних планових заходів, а на обґрунтування тенденції розвитку фінансових показників, визначення проблем, які необ-

хідно вирішити в майбутньому [6, с. 260]. Процес прогнозування банківського капіталу зосереджується на таких аспектах: ресурсна база комерційних банків; економічна ситуація (це допоможе виявити проблеми, з якими зіткнеться комерційний банк у майбутньому); економічна політика (як фундамент для розв'язання проблем у майбутньому).

Щоб прогнозування було надійним, доцільно забезпечити достатньо повну за обсягом, змістом і структурою інформацію, високий рівень достовірності цієї інформації і можливість зіставлення інформації в часі за кількісними та якісними показниками.

При формуванні прогнозних значень показників важливо не лише передбачити розвиток макроекономічних процесів, але й урахувати внутрішні цілі, завдання банків, визначити чинники впливу [7, с. 1].

Процес розробки прогнозів основних показників концентрації банківського капіталу включає такі етапи [8, с. 46]:

- 1) відбір та дослідження динаміки основних показників капіталу, які прогноуються;
- 2) обґрунтування методу прогнозування і форм зв'язку між показниками;
- 3) побудова прогнозу та упорядкування отриманих результатів;
- 4) коригування отриманих результатів прогнозування.

За можливістю прогнозування величини банківського капіталу доцільно розрізняти капітал, що піддається прогнозуванню прямому та опосередкованому. До першого належать грошові кошти, щодо яких банк може безпосередньо спрогнозувати динаміку або оборотність і визначену частку яких (стабільні залишки) використати для здійснення активних операцій та/або надання послуг. Прямому прогнозуванню піддаються статутний капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, строкові депозити тощо, опосередкованому — кошти, що формуються періодично та/або епізодично в результаті здійснення окремих банківських операцій та/або надання послуг і динаміку яких складно заздалегідь спрогнозувати. До таких коштів належать, наприклад, залишки на поточних рахунках окремих категорій їх власників, кошти в розрахунках, деякі інші види банківських ресурсів [9, с. 139].

За даними фінансової звітності ПАТ «Фольксбанк» за 2007-2010 рр., поданих в табл. 1, нами побудована лінійна модель тренду, на основі якої спрогнозуємо основні показники концентрації банківського капіталу на найближчі 3 роки. Для цього внесемо необхідні позначення показників діяльності банків, які найповніше відображають концентрацію банківського капіталу, а також позначимо їх так: Y_1 – статутний капітал, тис.грн; Y_2 – загальні активи, тис.грн; Y_3 – емісійні різниці, тис.грн; Y_4 – резерви, капіталізовані дивіденди та інші фонди банку, тис.грн; Y_5 – резерви переоцінки основних засобів, тис.грн; Y_6 – нерозподілений прибуток, тис.грн; Y_7 – прибуток поточного року, тис.грн; Y_8 – усього власного капіталу, тис.грн; Y_9 – надані кредити, тис.грн; Y_{10} – усього зобов'язань, тис.грн.

За показниками табл. 1 побудуємо лінійну ($y^{лн}$) та параболічну ($y^{пр}$) моделі тренду.

Лінійна модель тренду [11, с. 420]:

$$\tilde{y}_t = a_0 + a_1 t \quad (1)$$

де t – час, a_0 – вільний член, економічної інтерпретації не має, a_1 – коефіцієнт рівняння тренду, який показує, що кожного періоду очікується збільшення (зменшення) значення показника у на a_1 одиниць.

$$y_1^{лн} = 24317x - 22857 \quad (2)$$

$$y_1^{пр} = 149,7x^2 + 21623x - 14324 \quad (3)$$

$$y_2^{PH} = 169969x + 539735 \quad (4)$$

Таблиця 1

Щоквартальні показники концентрації капіталу ПАТ «Фольксбанк», тис.грн.

квартали	У ₁	У ₂	У ₃	У ₄	У ₅
на 01.01.2007	48500	682069	4	3068	41170
на 01.04.2007	48500	723700	4	3068	41170
на 01.07.2007	48500	913002	4	8974	41170
на 01.10.2007	48500	123495	4	8973	41170
на 01.01.2008	115000	1338292	864	8973	41068
на 01.04.2008	11500	1636099	864	8973	41068
на 01.07.2008	11500	1752567	864	12911	40619
на 01.10.2008	260000	2172321	864	12911	40619
на 01.01.2009	260000	2971111	864	12911	40619
на 01.04.2009	260000	2928830	864	12911	40619
на 01.07.2009	260000	2854931	864	28757	40619
на 01.10.2009	260000	2959554	864	28757	40619
на 01.01.2010	260000	2912381	864	28757	40588
на 01.04.2010	360000	2883156	864	28757	40588
на 01.07.2010	360000	2754591	864	28757	40588
на 01.10.2010	360000	2803218	864	28757	40588
на 01.01.2011	360000	2771439	864	28757	40588
квартали	У ₆	У ₇	У ₈	У ₉	У ₁₀
на 01.01.2007	-123	6029	98669	489853	583400
на 01.04.2007	5905	1140	100141	513174	623559
на 01.07.2007	0	5090	103813	651835	809189
на 01.10.2007	89	5679	134576	690654	8756457
на 01.01.2008	102	11988	178008	1032975	1160284
на 01.04.2008	12089	6410	184183	1233659	1451916
на 01.07.2008	551	20572	190140	1471093	1562427
на 01.10.2008	551	27927	342872	1788148	1829449
на 01.01.2009	551	16049	330994	2595698	2640117
на 01.04.2009	16397	143	330934	2502125	2597896
на 01.07.2009	551	60	330851	2394923	2524080
на 01.10.2009	551	210	331001	2391210	2628553
на 01.01.2010	582	-111456	219335	2319932	2693046
на 01.04.2010	-110874	-54441	264894	2194626	2618262
на 01.07.2010	-110874	-67932	251403	2096266	2503188
на 01.10.2010	-110874	-66438	258897	2106192	2550321
на 01.01.2011	-110874	-92647	226688	2076178	2544751

Джерело: розроблено відповідно до балансу банку [10].

$$y_2^{np} = -14240x^2 + 426298x - 271973 \quad (5)$$

$$y_2^{ln} = 54,804x + 168,41 \quad (6)$$

$$y_3^{np} = -8,6533x^2 + 210,56x - 324,82 \quad (7)$$

$$y_4^{ln} = 1894,9x + 296,89 \quad (8)$$

$$y_4^{np} = -5,9072x^2 + 2001,3x - 39,82 \quad (9)$$

$$y_5^{ln} = 45,096x + 41198 \quad (10)$$

$$y_5^{np} = 3,932x^2 - 115,97x + 41422 \quad (11)$$

$$y_6^{ln} = -7206,8x + 40996 \quad (12)$$

$$y_6^{np} = -1177,2x^2 + 13982x - 26103 \quad (13)$$

$$y_7^{ln} = -6329,3x + 39810 \quad (14)$$

$$y_7^{np} = -857,46x^2 + 9104,9x - 9065 \quad (15)$$

$$y_8^{ln} = 11147x + 127763 \quad (16)$$

$$y_8^{np} = -2336,9x^2 + 53210x - 5438,9 \quad (17)$$

$$y_9^{ln} = 125,515x + 549687 \quad (18)$$

$$y_9^{np} = -14900x^2 + 393708x - 299590 \quad (20)$$

$$y_{10}^{ln} = 51480x + 245660 \quad (21)$$

$$y_{10}^{np} = 10753x^2 + 245039x - 15068 \quad (22)$$

Де y_1^{ln}, y_1^{np} – нормативні або усереднені значення статутного капіталу банку, тис. грн;

y_2^{ln}, y_2^{np} – нормативні або усереднені значення активів банку, тис. грн;

y_3^{ln}, y_3^{np} – нормативні або усереднені значення емісійних різниць, тис. грн;

y_4^{ln}, y_4^{np} – нормативні або усереднені значення резервів, капіталізованих дивідендів та інших фондів банку, тис. грн;

y_5^{ln}, y_5^{np} – нормативні або усереднені значення резервів переоцінки основних фондів, тис. грн;

y_6^{ln}, y_6^{np} – нормативні або усереднені значення нерозподіленого прибутку, млн. грн;

y_7^{ln}, y_7^{np} – нормативні або усереднені значення прибутків поточного року, тис. грн;

y_8^{ln}, y_8^{np} – нормативні або усереднені значення власного капіталу, тис. грн;

y_9^{ln}, y_9^{np} – нормативні або усереднені значення наданих кредитів, тис. грн.;

σ_{10}^{ei} , σ_{10}^{id} – нормативні або усереднені значення зобов'язань банку, тис. грн.;

За вище наведеними рівняннями лінійної та параболічної моделей тренду здійснено прогнозування концентрації банківського капіталу ПАТ «Фольксбанк», що подано у табл.2. та табл. 3.

Таблиця 2

**Прогноз основних показників діяльності ПАТ «Фольксбанк» на 2012-2014 рр.
лінійним методом, тис. грн.**

Показники	Прогнози		
	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Y_1	- 123045	- 147362	- 17679
Y_2	- 480079	- 650048	- 820017
Y_3	- 160,41	- 215,2	- 270,02
Y_4	-11072,51	- 12967,41	- 14862,31
Y_5	40927,5	40882,33	40837,23
Y_6	84236,8	91443,6	98650,4
Y_7	77785,8	84115,1	90444,4
Y_8	60881	49734	38587
Y_9	- 203403	- 328918	- 454433
Y_{10}	638774	- 116354	- 157834

Джерело: розроблено за даними балансу банку [10].

Таблиця 3

**Прогноз основних показників діяльності ПАТ «Фольксбанк» на 2012-2014 рр.
параболічним методом, тис. грн.**

Показники	Прогнози		
	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Y_1	-120803,2	-122749,3	-15247,97
Y_2	-2798455	-3409873	-4049771
Y_3	-1250,06	-1573,11	-1803,47
Y_4	-12180,64	-14258,73	-16348,64
Y_5	-41975,67	-4040,42	-42097,31
Y_6	-100168,2	-129453,8	-161093,8
Y_7	-76432,96	-96684,84	-118651,64
Y_8	-397949,5	-484239,2	-569802,7
Y_9	-2599058	-3246466	-3803674
Y_{10}	-1842274	-2227102	-2633436

Джерело: розроблено за даними балансу банку [10].

За даними табл. 2 та 3 ми можемо спостерігати зменшення динаміки основних показників концентрації банківського капіталу. Отже, можна зробити висновки, що прогнози діяльності ПАТ «Фольксбанк» є досить невтішними. Насамперед це стосується величини статутного капіталу (2), активів банку (4), емісійних різниць (5), резервів капітальних дивідендів та наданих кредитів (6). Щодо резервів переоцінки (6), то тут спостерігається доволі невелика похибка у порівнянні з поточними показниками. Такі показники як нерозподілений прибуток (8) та прибуток поточного року (9) щороку починаючи з 2012 р. зростатимуть та становитимуть відповідно 98650,4 та 90444,4 тис. грн. Власний капітал банку (10) продемонструє значне зменшення показника та щороку буде знижуватись і у 2014 р. складе 38587 тис. грн. за лінійним методом. Параболічна модель тренду характеризується більшою похибкою відносно лінійної моделі та відповідно більшим зниженням усіх показників концентрації, що говорить про її меншу достовірність.

Отже, сучасні умови невизначеності, в яких працюють українські банки, значною мірою зумовлюють необхідність подальшої розробки комплексного інтегрованого прогнозу фінансової діяльності банку шляхом застосування економіко-аналітичного та економіко-математичного прогнозу одночасно або послідовно. Застосування лінійного методу економічного аналізу дозволяє спрогнозувати діяльність банку, в нашому випадку динаміку розвитку концентрації капіталу ПАТ «Фольксбанк», на перспективу та прийняти правильні управлінські рішення керівництва банку щодо вдосконалення політики банку та передбачення можливих спадів у його діяльності.

Література:

1. Диба М. І. Капіталізація банківської системи як чинник підвищення надійності економіки України / М. І. Диба, Є. С. Осадчий // Фінанси України. – 2008. - №6. – С. 77-88.
2. Комісія з питань нагляду та регулювання діяльності банків. Рішення № 762 від 30.12.2008р.: http://www.uazakon.com/documents/date_3n/pg_gnuqsc.htm
3. Марцин В. С. Проблеми і шляхи підвищення капіталізації банківських установ в управлінні капіталом банку / В. С. Марцин // Фінанси України. – 2007. - №2. – С.77-88.
4. Пашута М.Т. Прогнозування та макроекономічне планування: [навч. посібник] /М.Т. Пашута, А.В. Калина. – К.: МАУП, 2003. – 192 с.
5. Касьяненко В.О. Моделювання та прогнозування економічних процесів. Конспект лекцій: Навч. посібник /В.О. Касьяненко, Л.В. Старченко. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2006. – С. 185.
6. Басовский Л. Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: Учебное пособие. / Л. Е. Басовский. – М.: ИНФРА-М, 2002. – С. 260.
7. Клементьева О.Ю. Фінансовий стан підприємства та його прогнозування : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 / О. Ю. Клементьева. – К.: КНЕУ, 2008. – С. 1.
8. Грін В. Економетричний аналіз. / В. Грін. – К.: Основи, 2005. – С. 46.
9. Равікович Є.І. Макроекономічне прогнозування: [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] /Є.І. Равікович. – К.: КНЕУ, 2003. – С. 139.
10. Фінансові показники діяльності ПАТ «Фольксбанк» за 2007-2010 рр. Офіційний сайт. www.Volksbank.ua.
11. Слейко В.І. Економетрія: Навч.посібн. / В.І. Слейко, І.М. Копич, Р.Д. Боднар, М.Я. Демчишин. – Львів: вид-во Львівської комерційної академії, 2007. – 420 с.

Рекомендовано до друку:
д.е.н., проф. Булеєвим І.П., 18.06.2011 р.

Надійшла до редакції:
08.06.2011 р.